

TÜRKİYE'NİN İKTİSADİ KALKINMASI
ve
YABANCI VE HUSUSİ SERMAYE

Necdet SERİN
İktisat Asistanı

I. GİRİŞ

İkinci Dünya Harbi sona erdikten sonra, hemen bütün devletleri ilgilendiren meselelerden biri ve en mühimi iktisaden gelişmemiş memleketlerin kalkınmasıdır. Bunu temin için çeşitli milletlerarası teşekküller kurulmuş, ileri memleketlerden az gelişmiş memleketlere doğru, bir kısmı hibe ve bir kısmı kredi şeklinde çeşitli yardımlar yapılmış, milletlerarası hususî sermaye yatırımları teşvik edilmiştir. Bu hususta Truman'ın dördüncü nokta programı mühim bir vesikadır. Bu programa göre; A. B. D. Başkanına, yabancı memleketlere çeşitli sahalarda teknik yardımda bulunmak yetkisi verilmiştir. Buna göre, az gelişmiş memleketlere etüdler yapmak ve tavsiyelerde bulunmak üzere uzmanlar yollanacaktır. Programda yer alan diğer önemli bir hususta, investisman garantileridir. Export - Import Bank (İhracat - İthalât Bankası) yabancı memleketlere yapılacak sermaye yatırımlarını inconvertibilite ve devletleştirmeden mütevellit zararlara olmak üzere iki mühim riske karşı garanti edebilecekti. Bankaya bu yetki verilmişti. Gelişmemiş memleketlere sermaye akımını kolaylaştıracak diğer iki mühim hususta vergi kolaylıkları sağlanması ve ikili anlaşmalar'dır.

Yukarıda kısaca belirtmeğe çalıştığımız bütün bu kolaylıklar, iktisaden az gelişmiş memleketlerin refah ve saadetlerini artırmak için yapıldığına göre, iktisaden az gelişmiş memleketler tabirinden ne anlaşıldığını ve bu memleketlerin iktisadî bünyelerini kısa da olsa incelemekte fayda mülâhaza etmekteyiz.

A) Az Gelişmiş Memleketler :

İktisadî gelişme derecelerine göre memleketler üç gruba ayrılabilirler,

- a) İktisaden yüksek derecede gelişmiş memleketler,
- b) İktisaden orta derecede gelişmiş memleketler,
- c) İktisaden gelişmemiş veya gelişmesi mümkün olan memleketler.

İlk guruba giren memleketlerin adedi 13, ikinci guruba dahil olanların 19, son gurupta bulunanların ise 69 dur. (1) Buna göre yüksek derecede gelişmiş memleketlerde, dünya nüfusunun 375 milyonu (takriben % 15), orta derecede gelişmiş memleketlerde 300 milyonu, (takriben % 20) gelişmemiş memleketlerde ise 1.625 milyonu (takriben (% 65) yaşamaktadır.

İktisadî geriliği ifade etmek üzere çeşitli kıstaslar ileri sürülmüştür. Sanayii inkişaf etmemiş, ziraati geri memleketler az gelişmiş memleketler olarak vasıflandırılmakla beraber, bazıları nüfusun şehirde ve köyde yerleşme nisbetini ele almakta, hattâ bazı kimseler münevver insanları az olan memleketler demekle yetinmektedirler.

«E. Staley, az gelişmiş memleketlerin tarifinde şu iki unsuru ileri sürmüştür.

1 — Kütle halinde fakirlik; geçici bir şanssızlık eseri olmayıp kronik olmak üzere.

2 — «Günü geçmiş istihsal metodları ve teşkilâtı» (2)

Diğer bir tarif ise, «Nüfusun büyük çoğunluğu geri bir teknikle ziraatte çalışan ve insan başına reel gelir seviyesi düşük olan memleketler» dir. (R. Bresbitsch) (3)

Her halde en iyi kıstas, «Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Avusturalya standartlarına göre, nüfus başına isabet eden reel gelir ve sermaye miktarının çok düşük «olmasıdır. (4)» Bu memleketlerde nüfus başına isabet eden yıllık vasati gelir 50 dolar civarında olup, diğer zengin memleketlerde vasati olarak 900 doların üstündedir. (5)

Nasıl ki iktisaden gelişmiş memleketlerle, kâfi derecede gelişmemiş memleketler arasında derin farklar varsa, iktisaden kâfi derecede geliş-

(1) Samuelson, Paul A. «Economics», McGraw - Hill Book Company, Inc. New York, 1955, Third Edition, p. 705

(2) Ülgener, Sabri F. «İktisadî gelişmenin şartları ve sınırları» İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt 16, sayı 1 - 4, sayfa: 5

(3) İbid, s. 5

(4) Bauer P. T. - Yamey B. S. «The Economics of Under - developed Countries» Nisbet. Cambridge University Press, London, 1957, p: 1

(5) İbid. p. 1

memiş memleketlerde, gelişme derecelerine ve iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasi bünyelerine göre derin farklarla birbirlerinden ayrılırlar. Fakat bütün bu ayrılıklara rağmen bütün iktisaden kâfi derecede gelişmemiş memleketleri karakterize eden üç müşterek vasıf vardır.

- 1) Nüfus başına gayet az bir sermaye yatırımı,
- 2) İstihsal faktörlerinin sabit ve seyyaliyetsiz olması,
- 3) Kaynakların, bilhassa iş gücünün tam kullanılması, (6)

B) Az Gelişmiş Memleketlerin Bünyesi :

Az gelişmiş memleketlerde nüfusun büyük bir kısmı ziraatle meşgul olmaktadır ve ziraat bu memleketler için büyük önemi haizdir. Zira bu memleketler gelişmiş sanayi ülkelerine zirai mahsuller ve maden ihraç etmekte, mukabilinde muhtaç oldukları sanayi maddelerini almaktadırlar. Bu bakımdan ileri memleketlerin fakir bölgeleriyle, iktisaden az gelişmiş memleketler müşterek bir vasıf arz etmektedirler.

C) Türkiye'nin Durumu :

Hiç şüphesizki, Türkiye, nüfus başına isabet eden reel milli gelirin düşüklüğü, iptidai bir zirai tekniğe malikiyeti, inkişaf etmemiş sanayi, halkın % 71.5 nu köylü nüfusun teşkil etmesi ile az gelişmiş bir memleket vasfı arz etmektedir. Türkiyede nüfus başına düşen milli gelire baktığımızda, bunun 1956 yılı ilk muvakkat tahminlerine göre cari fiyatlarla 875, sabit fiyatlarla 536 lira olduğunu görürüzükü, her ikisinde düşük bir rakamdır. (7)

II. KALKINMA VE YABANCI SERMAYE

A) İktisadi Kalkınma :

Bütün yukarıdaki izahlarımıza bakarak iktisadi kalkınmanın nüfus başına düşen milli gelirin arttırılması ile mümkün olacağı anlaşılmaktadır. «Bu ise iş gücünün verimine ve bilhassa beraber çalıştığı sermaye teçhizatının miktarına tabidir. O halde, iktisadi kalkınma bir sermaye terakümü meselesidir. » (8) Zaten meselenin bütün güçlüğü de bura-

(6) Williamson and Buttrick «Economic Development, Principles and Patterns,» Prentice - Hall, Inc. Englewood Cliffs, N. J. 1955, p: 285

(7) Türkiye Millî Geliri, İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1957, s: 24

(8) Aren, Sadun «Para - Banka Ders Notu» S. B. Fakültesi, Ankara 1957, s: 76

dan başlamaktadır. Zira iktisaden geri kalmış memleketlerin bütün sıkıntıları bu sermaye kifayetsizliğini bir türlü giderememeleridir.

Sermayenin teşekkül edebilmesi için tasarruf lâzımdır. Bunun temini için de gelirin yüksek olması icabeder. İktisaden geri kalmış memleketlerde gelir hemen hemen tamamiyle istihlâk harcamalarına gitmekte olup, yatırım harcamalarının menşei olan tasarruf yok denecek kadar azdır. Şu halde milli gelir seviyesi düşük olduğu için tasarruf yapılamamakta, tasarruf olmadığı için kâfi derecede yatırım yapılamamakta, yatırım yapılamadığı içinde milli gelir artmamaktadır. Diğer bir ifade ile, «düşük bir gelir seviyesi, ihmal edilebilecek nisbette tasarruf ve sermaye teşekkülü demektir, sermaye teşekkülünün düşük nisbette olması, ziraat ve sanayide düşük bir verim demektir, ve düşük verim, tekrar düşük bir millî gelir temini demektir.» (9) İşte iktisaden geri kalmış memleketlerin içinde buldukları fasit daire (vicious circle) budur. Kalkınmak için biran evvel R. Nurkse'nin bu fasit dairesini kırıp kurtulmak lâzımdır. Gelişmiş ve gelişmemiş memleketlerde sermaye teşekkülü nisbetleri arasında farklar bulunmaktadır. «İleri memleketlerde gelirin % 10 ilâ 20 si sermaye teşekkülüne tahsis edildiği halde, iktisaden gelişmemiş memleketlerde, tasarruf ve yatırım nisbeti gelirin % 5 inden azdır. » (10) Tabii olarak gelişmiş memleketlerde nüfus başına isabet eden sermaye miktarı da gelişmemiş memleketlere nazaran çok yüksektir.

«1951 de Birleşmiş Milletler Uzmanları tarafından hazırlanan bir raporda, geri kalmış memleketlerde nüfus başına safi hasılanın % 2 artmasının zaruri olduğu neticesine varılmaktadır. Rapor bu nisbette artışın ileri memleketlerden 10 milyar dolarlık sermaye ithal edilmesi ve az gelişmiş memleketlerin kendi kaynaklarından munzam olarak 9 milyar dolarlık bir meblağ temin etmeleri ile mümkün olacağını kaydetmektedir. » (11) Dış kaynaklardan temin edilmesi icab eden 10 milyar doların kalkınmayı temin edip etmeyeceği hakkında kati birşey söylemek mümkün değildir, fakat «Harold Wilson (The War on World Poverty adlı eserinde) halen dış finansmana tahsis olunan kapitalin 1 - 1.5 milyar arasında» (12) olduğunu belirtmektedir.

B) Niçin Yabancı Sermaye Lüzumludur ? :

Şüphesizki bu سوالin cevabı kalkınmak için gerekli olan sermayenin kâfi miktarda mevcut olmadığıdır. Böyle olduğuna göre iktisaden az

(9) Bauer P. T. - Yamey B. S. op. p. 131

(10) Samuelson op. cit. p. 713

(11) Bıyıklıoğlu, Altıngül «Az gelişmiş memleketlerde iktisadî inkişafın esasları» İst. Tic. Odası Mec. Aralık 1953, s. 31

(12) İbid s. 31

geliş memleketlerde sermaye teraküm etmemesinin sebeplerini kısaca araştırmak lüzumlu olmaktadır.

İktisaden az gelişmiş memleketlerin bünyesi zirai olduğu için, milli gelirin büyük bir yüzdesi bu sektörden temin edilmektedir. Az gelişmiş bir memleket olan Türkiye'de de zirai gelirin milli gelir içindeki hissesinin 1956 senesine ait ilk muvakkat tahminlerine göre sabit fiyatlarla % 46,3 olduğunu (13) tesbit edebiliriz. Bazı müellifler iktisaden az gelişmiş memleketlerin kalkınması için ziraate önem verilmesi gerektiğini iddia ederler, fakat sadece ziraate önem vermek kâfi değildir. Ziraate ön plânda yer verilmelidir, fakat sanayide ziraatle hemen at başı gidebilecek bir şekilde teşvik edilmelidir. Çünkü zirai gelişme sağlansa bile, çeşitli sebeplerle zirai mahsullere kolay mahreç temin edilemeyecektir. Bunun sebeplerini şöylece sıralıyabiliriz.

- 1) Ziraatte verimi büyük ölçüde iklim tâyin eder,
- 2) Zirai mahsuller büyük fiat dalgalanmalarına maruzdur.
- 3) Mallar kaliteli ve standart olmalıdır,
- 4) Zaman ve mekân bakımından zirai mahsullerin naklinde güçlük vardır.

Halbuki az gelişmiş memleketler, döviz taleplerini ihraç edecekleri zirai mahsullerle karşılayacaklardır. Yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı zirai mahsullerin ihracı güçleşmekte ve yapılan ihracatta dünya piyasasına göre yapıldığından, ekseriya zirai mahsuller düşük bir fiatla satılmaktadır. Türkiye ihracatında zirai menşeli malların kıymet itibariyle payları 1953 yılında % 89.4 dür. (14) İhracatımızın bünyesi bu olduğuna göre, zirai sektörün temin edeceği gelir kalkınmamızı temin edecek vüsatte değildir.

Az gelişmiş memleketlerde de gelir her sene artmakla beraber, bu artış kalkınmayı temin edecek miktarda olmamakta ve artan gelir daha ziyade istihlâk harcamalarına sarfedilmektedir. Yani «istihlak harcamaları ekseriya tasarrufun önünde ve ilerisinde seyretmektedir.» (15) Bunun sebeplerini şu şekilde tesbit edebiliriz.

- 1) Gelir artınca istihlâkte artar, İnsanlar gelirleri artınca, bu artan kısmı da istihlâke tahsis ederek, ihtiyaçlarını daha iyi bir şekilde ve yeni ihtiyaçlar yaratarak yani o güne kadar hiç tatmin edemediği ihtiyaçlarını da tatmine çalışır.

(13) Türkiye Millî Geliri, İstatistik Um. Müd. Ankara 1957, s. 11

(14) Aktan, Dr. Reşat «Zirai İktisat Ders Notu» S. B. Fakültesi 1957, s. 25

(15) Ülgener, Dr. Sabri F. op. cit. s. 10

2) Gösteriş için istihlâk, (conspicuous consumption) Az gelişmiş memleketlerde büyük tesiri olan bir faktördür. Maddi refah bakımından başkalarından üstün olmak veya hiç olmazsa onlardan aşağı olmamak isteği, maddi kudretlerini etraflarına hissettirme duygusu insanları gelirlerini bu uğurda sarfetmeğe sevk etmektedir.

3) Zaman tercihi (time preference) : Eldeki gelirin istikbâlde temin edeceği fayda ile, bugün temin edeceği fayda mukayese edilir, fert bugün harcamayı daha kârlı bulursa gelirini sarfeder. Az gelişmiş memleketlerde durum budur. Çünkü kalkınma esnasında zaruri olarak fiat yükselmeleri, bazı maddelerin bulunmaması ve durumun dahada vahimleşeceği hususundaki faraziye, insanları bugünü yarına tercih etmeye sevk etmektedir.

Bütün bu üç faktöre rağmen gelirden tasarruf edilen bir miktar muhakkaki vardır. Fakat bu tasarruf daha ziyade arazi, bina veya altın gibi menkul ve gayrimenkul malların istirası şeklinde olmaktadır. Bütün bunlara ilâveten iktisaden az gelişmiş memleketlerde, kalkınmayı büyük ölçüde finanse etmesi icab eden sermaye piyasalarının da kifayetsizdir.

Şüphesizki az gelişmiş memleketlerde hükümetlerin takip edeceği iyi bir para ve maliye politikası gelirin bu şekilde sarfedilmesine büyük ölçüde mani olabilir ve ihtiyari ve cebri tasarruflarla yatırımları büyük ölçüde finanse edebilir. Fakat bu, hiçbir zaman kalkınmayı temin edecek genişlikte olmayacağından dışarıdan sermaye ithaline zaruret vardır.

C) Yabancı Sermaye Kaynakları :

Kalkınmak için lüzumlu olan yabancı sermaye başlıca üç şekilde temin edilebilir.

1 - Kredi şeklinde

- a) Herhangi bir yabancı memlekette
- b) Milletlerarası mali müesseselerden

2 - Hibe şeklinde

3 - Hususî sermaye yatırımları şeklinde

Bizim incelemelerimizde bahis mevzu olan dar manada yani üçüncü tip yabancı sermaye teminidir. «Teorik olarak bir devletin yabancı bir devletten kredi temin ederek sanayiini finanse etmesi mümkündür. Bu maksatla gerekli sermayenin bir kısmı, United Nations International Bank, veya United States Export - Import Bank, veya büyük sermaye piyasalarından temin edilebilir. Fakat bu kaynaklardan temin edilecek sermaye çok fazla elverişli değildir. Tatbikatta sanayileşmenin yabancı ser-

maye ile finanse edilmesi, daha ziyade hususî yabancı firmaların yatırımları demektir.» (16)

Başta A. B. D. olmak üzere bütün devletlerin iktisadi kalkınmalarında yabancı sermaye büyük bir rol oynamıştır. Zira kalkınma ancak büyük sermayelerin başaracağı bir iş olmaktadır. Almanyanın eski İktisat Bakanı Dr. Schacht bu hususa işaretle «Yeni kalkınan memleketler hariçten külliyetli miktarda makina, teçhizat ve nakil vasıtası getirtmek mecburiyetindedirler. Fakat bu memleketlerin ihtiyaç duydukları malzeme ve teçhizatı kendi mali kaynaklarından temin etmeleri kabil değildir. Kalkınma hamlesi ve yatırım faaliyeti hızını muhafaza ettiği müddetçe, genç memleketlerde dış ticaretin açık vermesi, istikrazlara lüzum duyulması ve hariçten sermaye getirilmesi tabiidir. Yeni kalkınan ülkelerin yabancı sermayeden ne kadar istifade ettiklerine Cenubi Amerika misal gösterilebilir. Bir memleketi fakirlikten refaha geçirmek, istihsal ve ulaştırma tesisleriyle donatmak ve hayat seviyesini yükseltmek için, bazen yabancı sermaye kullanılması bir zarurettir.» (17) demektir.

D) Yabancı Sermayenin Sağlayacağı Faydalar :

Şüphesizki, bu hususta sorulacak bir sorunun cevabı memleketin iktisadi kalkınmasının temini olacaktır. Fakat bu bir neticedir. Bu neticeye varmadan evvel, safha safha memleketin kazançları olacaktır. Şimdi bunların kısa bir envanterini yapalım.

1) Döviz tasarruf ve kazancı : İthaline büyük bir zaruret olan yatırım mallarının büyük bir kısmını yabancı sermaye temin edecek ve birçok ithal maddelerimiz yabancı sermayenin kuracağı tesislerde istihsal edileceğinden bu mallara karşı olan ithal talebimiz azalacak ve böylece döviz tasarrufu temin edilecektir. Zamanla, bir zamanlar ithal ettiğimiz malları ihraç edebilecek bir seviyeye gelerek ve ihraç mallarımızı yabancı sermayenin yardımı ile değerlendirip, dünya piyasalarına arz ederek bir döviz kazancı temin edilebilecektir. Tasarruf edilen ve kazanılan dövizler iktisadi kalkınma için gerekli teçhizatın ithalinde kullanılarak kalkınmanın sürati arttırılabilecek ve kolaylık sağlanacaktır.

2) Tediye Muvazenesi : Az gelişmiş memleketlerde bilhassa kalkınma esnasında dış tediye güçlükleri artar ve tediye blâncosunda büyük açıklar baş gösterir. Yabancı sermaye döviz olarak da geleceğinden tedi-

(16) Lewis, W. Arthur «Co - operation with Foreign Capital in Under - Developed Countries» Economic Digest, December 1954, p. 560

(17) Yabancı Sermaye, D. P. Neşriyatı 1, s. 6

ye blançosundaki açık kısmen belkide tamamen kapanarak muvazene temin edilecektir.

3) Memlekette yeni yeni iş sahaları açılacak, birçok «boş ellere» iş temin edilecek, kurulan sanayi, yanı başında daha birçok sanayi şubelerinin kurulmasına veya inkişaf etmesine hizmet edecektir.

4) Memlekette bulunan istihsal unsurları büyük ölçüde kullanılacaktır.

5) İthal malları memlekette yapıldığı zaman dışarıya giden sigorta, navlun, antrepo, ham madde bedeli, işçi ücreti, ticaret kârı ve yabancı ülkelerde o mal için ödenen vergiler tamamiyle memleket içinde kalacaktır.

Şüphesizki yabancı sermayenin gelişinde birçok sebepler vardır. Yoksa sırf bir memleketin kalkınmasını temin etmek gayesi ile gelmiyektir. Bu gayeleri şu şekilde hülâsa edebiliriz. .

a) Mallarına sürüm temin etmek, markasını tanıtmak ve dış tediye güçlükleri dolayısıyla ithalâtın kontrol altında bulunduğu memleketlerde, bu kötü günlerin geçeceğini düşünerek ve ileride kısmi bir inhisar temin etmek gayesi ile yabancı sermaye yatırımda bulunur. Bu yatırımlar daha ziyade mal göndermek veya montaj atölyeleri kurmak şeklinde yapılmaktadır.

b) Yeni ham madde kaynakları temin etmek.

c) Gümrükten kaçmak; Yabancı sermaye ile imal edilen maddeler ithal edildiği takdirde ağır bir gümrük vergisi ödüyorsa, bu vergiden kurtularak, o memleket piyasasına benzerlerinden daha ucuz mal temin ederek sürümü arttırmak gayesidir.

d) Vergiden kaçmak: Yabancı sermaye ekseriya memleketindeki ağır vergilerden kurtulmak maksadı ile başka memleketlerde faaliyet göstermeyi tercih etmektedir.

e) Siyasî maksatlar.

E) Yabancı Sermaye Hangi Şartlar Altında Gelir? :

Bir memlekete gelecek olan yabancı sermaye o memlekette bir takım imkânların mevcudiyetini arar ve kendini emniyette hissetmek ister.

Şimdi bu şartların başlıcalarını kısaca inceliyelim.

a) Kazanç imkânının mevcudiyeti: İster yerli olsun, ister yabancı olsun bütün müteşebbislerin gayesi fazla kazanmaktır. Müteşebbisler ça-

buk ve çok kazanmak istedikleri için, sermayelerini en fazla verimli olan sahalara yatırırlar. Bu sebeple sanayi sermayesi daha çok zengin, gelişmiş yerlere gitmektedir. Bu vakiayı her yerde müşahede etmek mümkündür. Memleketimizde bile daha ziyade, İstanbul, İzmir, Ankara, Adana gibi şehirlerde yatırım yapılmakta, mali müesseseler kanalıyla sermaye fakir bölgelerden gelişmiş bölgelere akmaktadır. Durum diğer memleketlerde de böyledir. «Milletlerarası sermaye hareketlerinin de, zengin memleketlerden fakir olanlara doğru olduğunu tarihi ve ampirik müşahedeler pek teyid eder mahiyette değildir.» (18) Adeta sanayileşmiş bölgeler birer cazibe merkezi halini almıştır. Çünkü büyük endüstri merkezlerinde sermayenin marjinâl verimi çok yüksektir. Az gelişmiş memleketlerde durum bu bakımdan güçtür. Bu güçlükte, az gelişmiş memleketlerde sosyal yatırımların kifayetsizliğinden doğmaktadır: Onların birer cazibe merkezi halini alabilmeleri için, belki yabancı sermayeye birtakım vergi muafiyetleri tanımak veya hafif vergiler tatbik etmek icab edecektir. Böylece kâr temin etme ümidi yabancı müteşebbislerde uyanacaktır. Demekki kâr imkânlarının mevcudiyeti yabancı sermayenin gelmesi için başlıca şartlardan biri oluyor. Amerikalı Morris Sayre bu hususa işaretle, Amerikanın kalkınmasında yabancı sermayenin oynadığı rolü belirtmektedir. «Evvelâ para Amerikaya, İngiltere ve Fransadan geldi. Çünkü vergiler hafifti, sermaye sahipleri kâr temin edeceklerini ümid ediyorlardı. Demiryollarımız, madenlerimiz ve fabrikalarımız İngiliz parası ile işe başladı. Sermaye en çok verimli yere akar. Sermaye, yapılacak hüsnümuameleye göre, kazanç, imkânları kuvvetli olduğu nisbette Türkiyeye gelecektir. Kazanç imkânları kâfi olursa Türk sermayesi de Türk madenlerine ve fabrikalarına akacaktır.

«Ancak kâr istihdaf eden her işte kayıp ve muvaffakiyetsizlik ihtimalleri vardır. Hükûmet vergileri ağırlaştırırsa kârlar zararları telâfi etmez, buna dikkat edilmezse araştırma ve terakki durur.»

«Böylece bir taraftan sermaye teraküm etmeğe başladı. İngiliz sermayesile başlıyan demiryollarımız, çoğalan Amerikan sermayesile inkişaf etti. Servet teraküm edince hayatta seviyesi yalnız zenginler için değil, bütün Amerikalılar için yükseldi.» (19)

b) İktisadi istikrar ve emniyet: Eğer az gelişmiş memleketlerde hükûmetler iyi bir para ve maliye politikası takip ederek fiatların mus-

(18) Yalçın, Aydın «İktisadî Gelişme Meselesi Üzerine Bir Konferans» Forum sayı. 41, s. 2

(19) Sayre, Morris «Amerikanın İktisadî İnkişafı ve Türkiye» Türkiye İktisat Mecmuası, Nisan 1953, sayı: 57, s. 227

takar kalmasını temin ediyorlarsa, yabancı sermaye geldiği takdirde, sermayenin temin ettiği kârların ve icabında sermayenin tamamının veya bir kısmının menşe memlekete transfer imkânı mevcutsa iktisadi istikrar ve teminat mevcuttur.

c) * Hukuki Teminat : Yabancı teşebbüslerin bugün maruz kaldıkları tehlikelerden en büyüğü millileştirmedir. Fakat bu hal yabancı sermaye için kendi memleketinde de mevzubahistir. Orada da teşebbüsün faaliyet sahası devletleştirilebilir. Bu sebeple yabancı sermaye bu riski göze almalı ve bunu tevekkülle karşılamalıdır. Ancak bu millileştirme hareketi haklı bir tazminat karşılığı olmalıdır. Bu tazminat garanti edilmezse yabancı sermaye için hukuki teminat yok demektir. Bu sebeple bazı memleketler anayasalarıyla bu hususu garanti etmişlerdir. «Burma ve Hindistan gibi» (20)

Millileştirme haklı bir tazminat verilerek yapılırsa bile yabancı müteşebbisin mühim bir kaybı daha vardır ki, bu «fırsat kaybı» olarak ifade edilmektedir. «Çünkü bir işe sermaye koyanlar kaybettikleri zaman yalnız o investismana yatırılan meblağı ve bundan tevellüt edecek olan kârı kaybetmekle kalmazlar, bir de fırsat kaybına duçar olurlar. Bir işletme plânı yapılır, bir teşebbüse atılırken bütün kârlı ihtimaller tartılır. Karar verirken ömrün bir kısmının bu işe hasredilmesi düşünülür, eğer yukarıda zikrettiğimiz emniyetsizlikler kuvveden fiile çıkarda teşebbüs kaybederse giden yalnız sermaye değildir, fakat birde kaybolan zaman unsuru vardır. Sermaye telâfi edilse bile yeniden teşebbüse geçilirken bu zaman kaybolmasa idi temin edilmesi muhtemel fırsatlar artık ebediyen geçmiş olacaktır.» (21) İşte bu sebeplerden dolayı hukuki teminat yabancı sermaye için büyük önemi haizdir.

d) Siyasî İstikrar : Bazı memleketlerde mustakar hükümetlerin kurulamaması, sık sık ihtilâllerin vuku bulması, bazı memleketlerin tehlikeli coğrafî bölgelerde bulunması siyasî emniyetsizlik unsuru olmakta, yabancı sermaye kendisini emniyette hissetmediği için bu durumda olan ülkelere gelmemektedir. Fakat bugün bu unsur önemini çok kaybetmiş bulunmaktadır. Zira iç istikrarı en oynak memleketlere (Güney Amerika memleketleri) büyük meblağlar yatırılmış bulunmaktadır. Bu hususa daha ileride tekrar işaret edilecektir.

e) Yüksek Efektif Talebin Mevcudiyeti : Bilindiği gibi istihisalle istihlâk arasında karşılıklı bir sebep ve netice münasebeti vardır. İstih-

(20) Lewis, Arthur op. cit. p. 561

(21) Oluç, Dr. Mehmet «Az Gelişmiş Memleketlere Yabancı Hususî Sermaye Celbindeki Güçlükler» İst. Tic. Od. Mec. Şubat 1953, s. 16

salin gelişebilmesi için, bu gelişmeyi icab ettirecek derecede yüksek bir efektif talep mevcut olmalıdır. Az gelişmiş memleketlerde, arzu halinde talep çok yüksek olduğu halde efektif talep son derece azdır. Eğer yüksek bir efektif talep mevcutsa, işletme tam kapasite ile çalışacaksa veya çok kısa bir zamanda bu seviyeye erişebilecekse yabancı sermaye yatırım yapmayı rantabl bulacaktır. Bu sebeple sermayeler efektif talebin çok yüksek olduğu memleketlere gitmektedir. İtalya, Almanya, Hollanda, Belçika v.s. nin yabancı sermayeyi cezbetmesindeki başlıca faktörlerden birisi budur.

f) Ulaştırma sistemi : Gerek sınaî mamulleri, gerek zirai mahsullerin istihsal mahallerinden istihlâk mıntakalarına kolay ve ucuz nakli mühim bir meseledir. Bilhassa az gelişmiş memleketlerde ulaştırma sisteminin kifayetsiz olması, bu memleketlerin başlıca istihsalini ve ihraç maddelerini teşkil eden zirai mahsullerin madenlerin naklini imkânsız kılmaktadır. İstihlâk bu sebeple mahalli kalmakta ve istihsal artmamakta, maliyet yüksek olmaktadır. Bu sebeple az gelişmiş memleketlerde hükûmetlerin üzerinde ehemmiyetle durmaları gereken meselelerden birisi de budur. Aksi takdirde ne yerliler, ne de yabancılar, büyük riskleri göze alarak, ağır maliyet şartları ve nakil güçlükleri altında memleketin tabii servetlerini işletmek için sermaye yatırmayı faydalı bulmayacaktır. Şuhalde, «iktisadî bakımdan bir memleket için en büyük nimet ucuz ve yayılmış bir ulaştırma ağ örgüsüdür.» (22)

Yukarıda izah edilen şartların yanına ilâve edilebilecek diğer bazı hususlar da vardır. Fakat bunlar bir şart olmaktan zıya de yabancı sermayeyi cezbedecek vasıtalarlardır.

g) Yatırım Projelerinin Hazırlanması : Bütün az gelişmiş memleketlerde olduğu gibi, memleketimizde de, bu memleketlerin büyük miktarda yer yüzü ve yer altı kaynaklarına sahip oldukları söylenmektedir. Bu düşünce tarzında büyük bir hakikat payı olmakla beraber, yapılacak şey bu faraziyeyi böylece kabul etmeyip, memleketin neresinde, ne miktar, ne bulunduğunu ve memleketin hangi bölgesinin ne gibi imkânlarla sahip bulunduğunu araştırarak tesbit etmektir. Bu iş büyük masrafları gerektirdiği için, devlet bu vazifeyi yüklenmelidir. Bundan başka yabancı uzmanlarla birlikte memlekette kurulması istenen sanayie ait projeler hazırlanmalı, kuruluş yerleri tesbit edilmelidir. Bu surette yabancı sermaye memleketin neresinde çalışacağını, istihsal ve kazancının ne olacağını önceden hesaplayabilecek, hazırlanan yatırım projesinde icab ederse lüzumlu tadilleri yapıp, kısa bir zamanda faaliyete geçebilecektir.

(22) Lewis Arthur «The theory of Economic Growth» George Allen and duwin ltd., London 1957, Third Impression, p. 73

Hattâ fabrika binalarının önceden yapılması, işi daha da kolaylaştıracaktır. «Sermayeye iştirak mevzuunda en tesirli yollardan biri, sanayicilere kiraya verilmek üzere fabrika inşaatının deruhte edilmesidir. Sanayi mahallerinin tetkiki, bir sanayiin tercihen muayyen bir yerde tesisinde en kuvvetli amilin iyi bir fabrika binasının mevcudiyeti olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple birçok yerlerde sanayi bölgeleri kurulmalı ve buralara kiralık fabrikalar inşası yoluna gidilmelidir.»

«Fabrika binası inşa edilerek müteşebbislere kiraya verilmesi iyi bir yardım usulüdür. Bu şeklin riskide büyük değildir. Zira firma muvaffakiyetsizliğe uğradığı takdirde, fabrika bir başkasına kiraya verilebilir.» (23)

h) Vergi Muafiyetleri : Vergi muafiyeti çok kazanma imkânını temin edeceği için yabancı sermayeyi cezbetmekte belli başlı vasıtalarından biridir. Bu suretle vergi mükerrerliği ortadan kalkmış olacaktır. Eğer gelecek olan yabancı sermaye kendi memleketinde vergiye tabi ise (umumiyetle bu ağır bir vergidir) başka bir memlekette de ağır bir vergi vererek faaliyette bulunmayı kendisi için kârlı bulmayacaktır. Her ne kadar iki taraflı veya veya çok taraflı anlaşmalarla vergi mükerrerliği ortadan kaldırılırsa da, vergi muafiyeti yabancı sermayenin gelişini hızlandırıcı bir tedbirdir. Bunun en güzel misali İsrail'dir.« Bu hususta bir fikir edinmek için, İsrail Kanununun yerli ve yabancı sermaye için tanıdığı muafiyetleri sayalım. 5 sene için bina vergisinden muafiyet, 5 sene için sinai tesisler vergisinden muafiyet, meyve bahçeleri için 10 sene arazi vergisinden muafiyet, alâkalı makamların kararlarını ittihaz sureti ile 5 sene için kısmen veya tamamen mahalli vergilerden ve Belediye resimlerinden muafiyet, mevcut vergi mevzuatına nisbetle çok yüksek amortisman hadleri, geniş gelir vergisi muafiyetleri, kurumlar vergisi muafiyeti, ilmi araştırmalar için yapılacak masrafların % 20 sinin matrahtan tenzili, tes-cil harçlarından muafiyetler, gümrük muafiyetleri. Bu kadar geniş muafiyetlerdirki, İsrail'e yanılmıyorsak 1949 senesinde 550 milyon dolar, 1950 senesinde 600 milyon dolar getirmiştir.» (24)

i) Eğitim Meselesi : Az gelişmiş memleketlerin mühim prob'lemle-rinden birisi de budur. Zira memlekette sermaye mevcut olsa dahi (ki, kısmen mevcuttur. Meselâ Türkiye) bunu kullanacak teşebbüs kabiliyeti noksandır. Bu sebeple eğitime büyük bir önem verilerek teknik okullar, ziraat okulları vs. açılmalıdır. Dışarıya talebe ve yabancı ülkelerde sinai müesseselerde staj görmek üzere eleman gönderilmesi de bu hususta

(23) Lewis, Arthur op. cit. p. 562 .

(24) İren, Cihat «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu Niçin Meyve Ver-miyor» Türkiye İktisat Mecmuası, Ekim 1951, sayı 39, s. 12

önemli bir yoldur. Zira yabancı sermaye gelse dahi «yabancı müteşebbisler umumiyetle kendi hünerlerini yerli müstahdeme öğreterek onları yetiştirmek istemezler.» (25) Zaten yabancı sermayeye karşı bazı memleketlerde mevcut olan husumetin başlıca sebeplerinden birisi de budur. Yabancılar hemen her hususta kendilerini yerli ahaliden uzak tutmakta, kendi iç alemlerine çekilerek yaşamaktadırlar. Bu sebeple «yabancı firmaların, yerli elemanları yetiştirmeğe ve onları yüksek idari mevkilere getirmeğe icbar edilmesi ve yerli sermayedarlar arasında yabancılarla ortaklığın teşvik edilmesi ve kalkınma bankası gibi ikraz ile murakabe ve tavsiyeyi mezceden bir teşebbüsün desteklenmesi lüzumludur.» (26) Sadece sermaye temini hiçbir zaman her sahada kalkınmayı temin etmez.

III. TÜRKİYE'NİN KALKINMASINDA YABANCI SERMAYE

A) Tarihçe :

Türkiye'ye geniş manâda yabancı sermaye girmesinin bir asra ulaşmış olan bir tarihi vardır. Bunu başlıca üç devreye ayırabiliriz.

1) 1854 - 1923 : Osmanlı İmparatorluğu ilk defa 1854 tarihinde yani Kırım Harbinden sonra müttefiki olan Fransadan istikrazda bulunmuştur. İşte bu tarihten itibaren Türkiye'ye yabancı sermaye girmeğe başlamış ve tarihimizde acı hatıralar bırakmıştır. 1854 tarihinden itibaren gittikçe kuvvetten düşen Osmanlı Devleti ancak yabancı ülkelerden temin ettiği yüksek faizli krediler sayesinde iktisaden ayakta durabilmiştir. Fakat alınan her borç daha ağır mükellefiyetler doğurmuş, Osmanlı Devleti kredi temin edebilmek için yabancılara birtakım garantiler vermiş, imtiyazlar tanımış ve bu hal yabancıların iç işlerimize karışmasına müncer olmuştur. Kapitulasyonlar sistemi yabancılara hukuki ve iktisadî imtiyazlar temin etmiştir. Her alınan borç faizleri ile birlikte birikmiş ve nihayet 1881 tarihinde yabancılara olan borçların tasfiyesi için Düyunu Umumiye İdaresi kurulmuştur. Bu idare bazı vergilerin tarh, tahakkuk, tahsil ve sarfını üzerine almıştı. Temin edilecek gelir borçların ifası için sarfedilecekti. Bu suretle devlet içinde meydana gelmiş oluyordu ki, bunu hür bir devlet anlayışı ile bağdaştırmaya imkân yoktu. Fakat bütün bunlara rağmen bu devirde pekçok faydalı tesisde meydana getirilmiştir. «Hicaz demiryolları hariç, Osmanlı devletinden kalan demir-

(25) Marco, Polo «Foreign Capital and Planning» Economic Digest, November 1955, p. 513

(26) Lewis, Arthur «op. cit. p. 560

yollarımızın hemen hepsi, bazı şehirlerimizde elektrik, havagazı, tramvay işletmeleri, Konya ovasını sulama tesisatı ilh. hep yabancı sermaye ile meydana getirilmiştir.» (27)

Yabancılar daha ziyade nakliyat, ticaret, bankacılık, sigortacılık ve madencilik sahalarında faaliyet göstermişlerdir. Çeşitli imtiyazlar temin eden yabancılar, tabii kaynakları bol, işçisi ucuz, kazanç imkânı bol olan Türkiyeye Düyunu Umumiye İdaresinin garantisi de olduktan sonra gelmekte tereddüt göstermiyorlardı. Fakat yabancı sermaye memleketin kaynaklarını tek taraflı sömürmekte idi. «Çalışan ameleye saat başına para veriliyordu, istirahat zamanlarında yevmiye işlemiyordu. Bu tarzda ameleyi istismar eden hat müdürlerinden Von Kolman yerli amele bir lokma kuru ekmek, iki çürük zeytin ile geçinebilir» demişti. Bu söz pek meşhur olmuş, Anadolu'da iş yapacak olan Avrupa sermayedarlarının maliyet fiatı hesaplarında pek işe yaramıştır.» (28)

İşte yabancıların bu zihniyet içinde kaynaklarımızı sömürmesi ve kapitülasyon sisteminin meydana getirdiği haklı hoşnutsuzluk yabancı sermaye aleyhine bir hava yaratmıştır. Fakat burada asıl kabahati sermayeden ziyade, o günkü devlet kudretinin yokluğunda aramalıdır.

2) 1923 - 1950 : 1923 senesinde artık Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışmış ve yerine genç bir Türk Cumhuriyeti kurulmuştu. Bu genç Cumhuriyet eşit şartlar altında Lozan anlaşmasını imzalayarak, Düyunu Umumiye İdaresine ve kapitülasyonlara nihayet vermişti. Ne kadar güç olursa olsun artık Türkiye kendi imkânları ile kalkınacaktı. Herkes buna gülüyor, Türklerin tekrar Avrupa'nın kapısını çalacağı zamanı bekliyordu. Hattâ Lord Curson «Siz Türkler kapitülasyonları kaldırabilirsiniz, fakat biliniz ki, az bir zaman sonra kapitülasyonlar sizin talebiniz üzerine yeniden kurulacaktır. «demiştir. Lord Curson'un ne kadar yanlış düşündüğünü hâdiseler ortaya koymuştur. Çünkü genç Türk hükûmeti kendi imkânları ile de kalkınabileceğini ispat etmişti. Bu ikinci devrede iktisadî ve sosyal kalkınmayı temin edecek olan bütün hamlelerin devlet tarafından yapıldığını görüyoruz. Bunun sebeplerini şu şekilde tesbit edebiliriz.

a) Türkiye yıpratıcı bir harpten çıkmıştı,

b) Memleket zaten fakirdi, bir sermaye piyasası mevcut değildi, teşebbüs kabiliyeti yoktu.

(27) Zarakolu, Dr. Avni «Memleketimizde Yabancı Sermaye Celbi Bakımından Üç Devre» Forum, cit. 1, sayı. 2, s. 10

(28) Hüseyin Avni «1908 de Ecnebi Sermayeye Karşı İlk Kalkınmalar» İstanbul 1935, s. 10

- c) Yabancı sermayede aşağıdaki sebeplerden dolayı gelmiyordu.
- 1) Türk Hükûmeti yabancı teşebbüsleri millileştirmişti. Bu hareket yabancı sermaye için emniyetsizlik teşkil ediyordu,
  - 2) Dünyanın siyasî istikrarı temin edilememişti,
  - 3) Altın para rejiminden kâğıt para rejimine geçilince para istikrarını kaybetmişti,
  - 4) 1929 - 30 senelerinde büyük bir iktisadî buhran meydana gelmişti,
  - 5) 1930 dan itibaren Türkiye'de kambiyo kontrolü kurulmuştu,
  - 6) Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve meslekler hakkında 2007 sayılı kanun çıkarılmıştı.

Bütün bunlara rağmen bu devirde de bir miktar yabancı sermaye memleketimize ithal edilmiştir. Fakat bu devrede gelen yabancı sermaye hususî sermaye yatırımları şeklinde olmayıp, yabancı devletlerden temin edilmiş krediler şeklindedir. İkinci Dünya Harbinin patlak vermesi üzerine, neşkilde olursa olsun yabancı sermaye temin imkânı da ortadan kalkmıştı. İkinci Dünya Harbinden sonra milletlerarası sermaye akımı yeniden hızlanmış, yıkılan Avrupa memleketlerinin imarı ve iktisadî kalkınması büyük ölçüde bu kaynaktan temin edilmiştir. Türkiyede de yabancı sermayeyi cezbetmek için çalışmalar başlamış ve bu hususta 1950 den sonra büyük gayretler sarfedilmiştir. Bu da üçüncü devredir. Bu devreyi yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu başlığı altında inceleyeceğiz.

3) YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU :

1948 yılından itibaren Türkiyede iktisadî kalkınma hareketleri başlamış ve 1950 yılından itibaren bu işe büyük bir hız verilmiştir. Kendi kaynaklarımızla bu kalkınmayı temin etmek çok meşakkatli olacağından yabancı hususî sermaye temini için çalışmalara başlanmış ve 1 Mart 1950 tarihinde 5583 sayılı ilk Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Fakat bu kanun kifayetsiz görülmüş ve 1951 senesinde 5821 sayılı yeni bir kanun hazırlanmıştır. Bu kanunun meriyete girdiği «7/8/1951 tarihinden 1953 yılı Kasım ayı başına kadar geçen devrede 42 müracaat olmuş bunlardan 17 adedi kanunda aranan şartları haiz olmadığından reddedilmiş 15 adedi ise kabul edilmiştir.»

«Memleketimize bu şekilde getirilmesine karar verilen sermaye ye-
kûnu 14.558.480 TL. sına baliğ olmuştur.» (29)

Görülüyorki bütün çalışmalara rağmen 15 milyon kadar hususî ya-
bancı sermaye dışardan gelmiştir. Halbuki yine 6224 sayılı kanunun ge-
rekçesinde belirtildiği gibi «memleketimizin muhtaç olduğu iktisadî kal-
kınma ve istihsal arttırılmasının tahakkuku, geniş mikyasta sermaye ya-
tırlarına vabeste bulunmaktadır.»

«İktisaden geri kalmış diğer memleketlerde olduğu gibi memleketi-
mizde de dış ödeme vasıtaları darlığı ve teknik bilgi noksanı kadar, hat-
tâ daha fazla olarak, umumi sermaye kifayetsizliğinin ağır baskısı hisso-
lunmaktadır. Bu üç amil bizi faydalı sahalara yatırılacak yabancı serma-
yeye hususi bir ehemmiyet atfetmiye sevketmektedir.» (30)

A) Yabancı Sermayenin Faaliyet Sahaları :

5821 sayılı kanunda yabancı sermayenin hangi sahalarda faaliyet
gösterebileceği belirtilmişti ve bu oldukça dar bir saha idi. 6224 sayılı
kanunda ise, faaliyet sahası bir hayli genişletilmiştir. Kanunun birinci
maddesine göre ;

«Bu kanun yatırım yapılacak teşebbüsün,

- a) Memleketin iktisadî inkişafına yararlı olması,
- b) Türk hususi teşebbüslerine açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması,
- c) İnhisar veya hususî bir imtiyaz ifade etmemesi, şartıyla ve Ya-
bancı Sermayeyi Teşvik Komitesinin kararı ve İcra Vekilleri Heyeti'nin
tasvibi ile Türkiye'ye ithal edilecek yabancı sermaye ve dışardan yapıla-
cak istikrarzlara tatbik olunur.»

5821 sayılı kanunda da yukarıdaki üç fıkra bulunmakla beraber, ya-
bancı sermayenin sanayi, enerji, maden, bayındırlık, ulaştırma vs. turizm
sahalarına gelebileceği tasrih edilmiş bulunmaktaydı. 6224 sayılı kanun
bu hükmü kaldırarak yabancı sermayenin faaliyet sahasını genişletmiş
olmaktadır. Buna göre yabancı sermaye ticaret ve ziraat sahalarda da
faaliyette bulunabilecektir.

Kanaatımızca yabancı sermayeye açık bulunan faaliyette sahalarının,
bu kadar hudutsuz olmaması, 5821 sayılı kanunda olduğu gibi, fakat da-

(29) 6224 sayılı K. Gerekçesi, Tutanak Der. Cilt. 27, s. sayısı. 60, s. 1

(30) İbid, s. 1

ha geniş ve teferruatlı bir şekilde faaliyet sahalarının, bir nizamname ile tesbit edilmesi daha iyi olurdu. Zira Türkiyede faaliyette bulunmak arzusunu izhar eden yabancı müteşebbis, ancak muayyen mercileri gerekli müsadeyi verdiği takdirde Türkiyede faaliyette bulunabilecektir. Bu şartlar altında memleketimizde faaliyette bulunmasına müsaade edilip edilmeyeceğini önceden kestiremeyen müteşebbis gelmekte tereddüt gösterecek ve belkide gelmeyecektir. Birçok müracaatın reddedilmesi ise aleyhimizde bir nokta olacak ve yabancı sermaye celbini köstekliyecektir.

B) Hangi Sahalar Yabancı Sermayeye Açık Tutulmalıdır ? :

Kanunun birinci maddesinin (a) bendine göre, yabancı sermaye memleketin iktisadî inkişafına yararlı olmak şartı ile, her sahada faaliyette bulunabilecektir. Kanunun meclisteki müzakeresi esnasında bu maddede üzerinde sert münakaşalar olmuş, ziraat ve ticaret sahasının yabancı sermayeye kapalı tutulması istenmiştir. Şüphesizki bütün sahaların yabancı sermayeye açık bulunmasının bazı mahzurları vardır. Bu sebeple «milli menfaatler icabı yabancıların ekonomimizin bazı branşlarına girmelerine müsaade edilmemelidir. Bunların başında ziraat gelir. Zirai makineleşme ve yeni zirai sahaların açılması için yabancı sermaye lüzumlu olmasına rağmen, ziraat yabancılara kapalı tutulmalıdır.» (31) Acaba niçin buna lüzum vardır? Çünkü ziraat az gelişmiş memleketlerde halkın büyük bir kısmının meşgalesini teşkil etmektedir. Türkiyede çiftçi küçük işletmelerde, umumiyetle iptidai bir metodla çalışmaktadır. Bu sebeple, Türk çiftçisi en yeni metodlarla ve en son sistem makinelerle büyük işletmelerde faaliyet gösterecek olan yabancı teşebbüslerle rekabet edemeyecektir. Bu sebeple «yabancı sermayenin gireceği yerden Türk çiftçisinin çıkması muhtemeldir. Çıkmadığı takdirde yabancı sermayenin eciri olmak tehlikesi vardır.» (32) Şüphesizki, bu tehlike mevcut olmakla beraber, umumi iktisadî kalkınmamızı temin etmek içinde, ziraatte iptidai istihsal metodlarından sıyrılarak, zirai kalkınmanın temin edilmesi de şarttır. Bu sebeple muayyen miktarda ve muayyen şartlar altında zirai faaliyetlerde bulunmak üzere yabancı sermaye gelmesine müsaade etmek lâzımdır. Meselâ, yabancı sermayenin memleketin muhtelif bölgelerinde olmak üzere nümune çiftlikleri, tohum ıslah istasyonları gibi işletmeler kurması muhakkak ki, büyük faydalar sağlayacaktır.

Yabancı sermayenin ticari hayata karışmamasını isteyenlerin iddiala-

(31) Marco, Polo op. cit. p. 513.

(32) Zamangil, Cahit Tutanak Dergisi Cilt. 27

ına gelince, bunlar Türkiyede ticari sermayenin büyük bir yekûn tuttuğunu, ticari hayatın bir hayli inkişaf ettiğini ileri sürerek, yabancı sermayenin bu sahada faaliyette bulunmasının mahzurlarını belirtmektedirler. Bu mahzurların başlıcaları şunlardır ;

a) Ticari faaliyetlerde bulunacak olan yabancı sermaye memleketin iktisadi inkişafına yararlı olmayacaktır. Çünkü az gelişmiş memleketlerin kalkınması büyük ticarethaneler açılmasına değil, sınai tesisler, enerji merkezleri kurulmasına bağlıdır.

b) Yabancı sermayenin kuracağı büyük mağazalar, Türk ticarethanelerini tasviye edecek ve piyasada kısmi bir inhisar kuracaktır,

c) Yabancıların ticari münasebetleri akrabalık, arkadaşlık münasebetlerine dayanır. Yabancı ithalât ve ihracat müesseseleri dünyanın her tarafında tanınmakta ve kolaylıkla kredi bulabilmektedirler. Eğer yabancıların ticari müesseseler kurmalarına müsaade edilirse, dış tediye güçlükleri çektiğimiz anlarda, kredili ithalât ancak bu müesseseler tarafından yapılabilecektir. Zira yabancı müesseseler yine kendilerinden olan müesseselere emniyet edeceklerdir. Bu normal zamanlarda da aşağı yukarı aynı şekilde ceryan edecektir. Fakat devlet bu zamanlarda Türk firmalarının döviz taleplerini karşılayarak bu mahzuru ortadan kaldıracaktır.

d) Türkiyede ithal malları büyük bir kazanç temin etmektedir. Ticarethaneler kuracak olan yabancılar sadece fazla kazanç gayesi ile hareket edecekler, temin ettikleri bu kârların transferini talep ettiklerinde, bunların transfer edilmesi dış tediye güçlüklerimizi arttıracaktır. Bu şekilde «kap - kaç» ticari müesseseler fayda yerine zarar hasıl edecektir.

C) Ana Yabancı Sermaye :

Kanunun ikinci maddesinde ana yabancı sermayenin nelerden ibaret olduğu belirtilmektedir. Buna göre yabancı para, makine, teçhizat, alet ve bu mahiyetteki mallar, makine aksamı, yedek parçalar ve malzeme ile komitenin kabul edeceği sair lüzumlu mallar, lisanslar, patent hakları ve alâmeti farika gibi fikri haklar ve hizmetler ana yabancı sermaye addedilmekte olup 3. maddede de kârların sermayeye kâlb edilebileceği veya diğer bir teşebbüse yatırılabilirliği belirtilmektedir. Zaten umumiyetle yabancı sermayedarların kârlarını tekrar o memlekette yatırırlar ve memleketin gelişen ekonomisi içinde geniş kazanç imkânları varken başka türlü hareket etmeleri de beklenmez.

D) Kârların ve Ana Sermayenin Transferi :

Yabancı sermayedarlar için hayati ehemmiyeti haiz hususlardan en mühimi budur. Yabancı müteşebbis ne kadar kazanacağından daha fazla, kazancının ne kadarının transfer edileceği ile ilgilidir. Bu hususta ilk çıkarılan kanunda % 10 bir transfer imkânı tanınmıştı. Sonradan bu miktar kifayetsiz görülerek kaldırılmış ve 6224 sayılı kanunla daha geniş bir imkân tanınarak, bütün kârların ve ana sermayenin tamamının transferi kabul edilmiştir. «Çünkü sanayi memleketlerinde sanayi % 10 nun üstünde kâr eder. % 10 nun üstünde kâr etmezse sanayi çalışmaz. Biz öyle bir nisbet koymuşuzki, yabancı sermayenin memlekete gelmesi için bütün cazibeyi kaybetmişiz.» (33) İşte bu sebeple 6224 sayılı kanun, bu % 10 nisbetini kaldırmış ve 31 Aralık 1953 den sonra elde edilmiş bulunan ve yürürlükteki vergi kanunlarına göre taayyün eden kazançlardan ana yabancı sermaye sahiplerine isabet eden hisse, bir teşebbüsteki ana yabancı sermayenin kısmen veya tamamen, mâkul fiatla satışı neticesi elde edilen hasılat ve kanunun 6. maddesi hükümleri dahilinde akdedilen bir dış istikrazın, istikraz mukavelesi hükümlerine göre hulûl eden resûlmal ve faizleri, ana yabancı sermayenin mensup olduğu menşе memleket para cinsiyle ve transfer zamanında cari olan resmî kambiyo rayici üzerinden harice transfer edilir. Kanundaki bu ve bununla ilgili olan 5. madde yabancı sermayedar için büyük bir garantidir. Bütün bu garantiye rağmen yabancı sermayedarı korkutabilecek bir nokta vardır ki, bu da transferin cari kambiyo rayici üzerinden yapılacağıdır. Kârların transferinin bu rayiç üzerinden yapılması doğru olmakla beraber, ana yabancı sermayenin transferi icabettiğinde, bunun sermayenin ithal edildiği tarihteki rayiçle yapılması yerinde olur. Ancak bu surette yabancı sermayenin, Türk parasının kıymetinin düşmesinden dolayı zarar etmesi önlenmiş olur.

E) Yabancıların İstihdamı :

Türkiyede Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanun, yabancıların istihdamına imkân vermemekte idi. Halbuki az gelişmiş memleketlerde kıt olan faktörlerden biriside bilgili, idareci, teşebbüs kabiliyeti olan insanlar ve teknik elemanlardır. Bu husus nazarı itibare alınarak, 2007 ve 2818 sayılı kanunların koydukları şartlar ve memnuniyetlerin, kanunun 7. maddesinde sayılan kimselere, komitece teşebbüsün verimli surette kurulması, genişletilmesi, yeniden faaliyete geçirilmesi veya işletilmesi için gerekli bir devre zarfında tatbik edilmeyeceği kabul edilmiştir.

(33) Çelikbaş, Fethi; Tutanak Dergisi cilt 27, s. 195

Bu maddenin konmasında büyük bir isabet olmakla beraber ilk bakışta pek tatminkâr değildir. Çünkü yabancı sermaye teşebbüsün sevk ve idaresinde kilit noktalarda daima kendi elemanlarını kullanarak yerli elemanların yetişmesine ehemmiyet vermiyebilir. Fakat Türkiyede faaliyette bulunan yabancı sermayenin umumiyetle yerli müesseselerle müşterek olan sermayenin umumiyetle yerli müesseselerle müşterek olarak çalıştığı nazarı itibare alınırsa bunun büyük bir önemi haiz olmadığı anlaşılır. Zaten komiteye de bu hususta salâhiyet verilmiştir. Yabancı sermaye ile müşterek çalışan Türk firmaları da kendi elemanlarının yetiştirilmesini temin edecek kuvvettedirler ve yabancı sermayenin de eski sömürücü vasfı bugün için hiç olmazsa hür ve kuvvetli devletler için ortadan kalkmış bulunmaktadır.

F) Yabancı Sermayeye Yapılacak Muamele :

Yabancı sermaye ile kurulacak müesseseler de, yerli firmalara tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı şartlar dahilinde istifade edeceklerdir.

G) Yabancı Sermaye ve Vergi Mevzuatımız :

Yabancı sermaye ile kurulacak olan müesseseler de yerli müesseseler gibi bugün yürürlükte olan Vergi Usul Kanunu, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanun'larına tabidir. Bu kanunlar yabancı sermayeyi iki bakımdan ilgilendirmektedir.

- 1) Vergi suçları ve cezaları,
- 2) Türkiyede ödenecek vergi miktarları.

1) *Vergi Suçları ve Cezaları* : Vergi suç ve cezaları Vergi Usul Kanununda yer almaktadır. Bu kanuna göre vergi suçları ağırlıklarına göre üçe ayrılmış olup, 5815 sayılı kanunla «Hileli Vergi Suçları'nında» bunlara eklenmesi ile 4 e çıkmıştır. Bu suçlar şunlardır.

- a) Kaçakçılık,
- b) Kusur,
- c) Usulsüzlük,
- d) Hileli Vergi Suçları.

Kaçakçılık suçunda kasıt aranmakla beraber, kanun bazı fiilleri de kasde delâlet edecek mahiyette görerek, bunları kasid unsuru aramadan kaçakçılık saymıştır. «Kaçakçılık suçundan mada hileli vergi suçları da

kanunda öyle tarif edilmiştir ki, namuslu mükelleflerin herhangi bir kötü niyetleri olmadan 'Hileli Vergi Suçlusu' sayılabilmelerine yol açılmıştır.» (34) Hileli vergi suçlarında 3 ay - 1 sene ve 1 - 3 yıl arasında hapis cezası ile birlikte ceza süresi kadar ticaret, sanat veya meslek icrasından men edilme ve keyfiyetin gazete vs. ile ilân edilmesi cezaları da derpiş edilmiştir. Kaçakçılık ve usulsüzlük suçlarında da muayyen miktarlarda para cezaları vardır. Vergi cezalarının bu kadar ağır tesbit edilmiş olması, kast olmiyan bazı hareketlerinde kaçakçılık sayılması yabancı müteşebbisleri ürkütecek bir husustur.

2) *Türkiye'de Ödenecek Vergi Miktarları* : Yabancı sermaye de yerli teşebbüslere tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan aynı şekilde istifade edeceğinden, yabancı sermaye Türkiyede gelir ve kurumlar vergisi kanunlarına göre vergiye tabi olacaktır. Kanaatımızca Türkiye'de gelir ve kurumlar vergisinin nisbetleri yabancı sermayeyi ürküt-müyecek kadar düşüktür. Buna belki cezbedebilecek kadar da düşük diyebiliriz. Kurumlar vergisinin nisbeti % 10 olup gelir vergisinde azami nisbeti % 35 dir. Diğer memleketlerde bu nisbetler bir hayli yüksek olup, kurumlar vergisinin nisbeti % 20 - 24, gelir vergisinin nisbeti % 60 - 85 e kadar yükselmektedir. Meselâ Amerikada % 88 dir. Şu halde vergi sistemimizde vergi nisbetlerinin düşük olması yabancı sermayeyi cezbedici bir husus olsa gerek.

Yabancı sermayeyi teşvik için bazı memleketler vergi muafiyetleri tatbik etmekte iseler de, Türkiye'de böyle bir muafiyet tanınmasına lüzum olmadığı kanaatındayız. Çünkü Türkiye zengin tabii kaynaklara sahip olup, aynı zamanda çok kazanç temin eden bir memlekettir. Bu yüksek kazançlar karşısında düşük nisbetli vergiler adeta bir muafiyet teşkil etmektedir. Eğer yabancı sermayeye vergi muafıkları tanınacak olursa bu yerli sermayenin inkişafını önliyecek, Türk ekonomisi için büyük zararlar doğuracaktır.

H) Yabancı Sermaye ve Kambiyo Murakabesi :

Yabancı sermayeyi ilgilendiren mühim meselelerden birisinin, kârlardan nekadarının ve nasıl transfer edileceği hususu olduğuna daha evvel işaret etmiştik. Kambiyo murakabesinin mevcut olduğu memleketlerde transfer meselesi yabancı sermayenin gelmesini önliyen başlıca manialardan birini teşkil etmektedir. Türkiye'de, ilk olarak 1930 senesinde kambiyo kontrolü kurulmuş ve bu rejim çeşitli değişikliklere uğruyarak bugüne kadar gelmiştir ve bugün de mer'idir. Bugün memleketimizde

(34) Yaşa, Dr. A. Memduh «Vergi sistemimiz Karşısında Yabancı Sermaye» İst. Tic. Od. Mec., Şubat 1953, s. 26

kambiyo kontrolü mevcut olmakla beraber, Türk parasının kıymetini koruma maksadı ile çıkarılan kararnameler, sermaye gelirlerinin veya teşebbüs mevcudunun kısmen veya tamamen harice transferi teminat altına alınmıştır. Hiç arzu edilmediği halde, dış tediye güçlükleri sebebiyle tesis edilen kambiyo kontrolü rejiminde yabancı sermaye için mümkün olan kolaylıklar temin edilmelidir.

İ) Yabancı Sermaye Yatırım Sahaları ve Miktarı :

Yabancı sermayenin Türkiyede yatırım yapmak için müracaat ettiği sahaları incelemeden evvel başlıca hangi sahalara yatırım yapılabileceğini ve kalkınma bakımından en uygun yatırımların hangileri olduğunu gözden geçirelim. Zira kalkınma devamlı bir hâdisedir. Bundan dolayı her sene yeni yatırımlar yapmak icabeder. «Kalkınmak gayreti gösteren bir memlekette yatırımlardan beklenen şey, bir defaya mahsus olarak istihlâk seviyesini yükseltmek değil, fakat memleketin yatırım kapasitesini genişletmektir. Bunun için yapılan yatırımın neticesinin hiç istihlâk edilmemesi veya pek az istihlâk edilmesi ve geri kalan kısmının tekrar yatırıma tahsis edilebilmesi lâzımdır.»

«Bu bakımdan en uygun yatırımın ne olduğunu tâyin için malları dört guruba ayırmak lâzımdır.»

- 1) İç istihlâk malları sanayii,
- 2) İç yatırım malları sanayii,
- 3) İç yatırım malları sanayii,
- 4) İhraç malları sanayii» (35)

Bu dört guruba yapılacak olan yatırımların neticelerini inceliyecek olursak, iç istihlâk malları sanayiine yapılacak olan yatırımların sadece istihlâk seviyesini artıracığını görürüz. İç yatırım mallarına yapılacak yatırımlar ise memleketin yatırım kapasitesini artıracığından, kalkınmak için en lüzumlu yatırımlardır. İthalât ve ihracat malları sanayilerine yapılacak yatırımlar ise, tasarruf edilecek ve kazanılacak dövizlerin kullanılış tarzına bağlıdır. Eğer ithalâtın durması neticesi tasarruf edilen ve ihracat dolayısıyla kazanılacak döviz, makine, çimento, demir, çelik vs. gibi yatırım mallarının ithalinde kullanılacaksa bu sahaya yapılacak yatırımlar faydalıdır. Fakat lüsk mallar, istihlâk maddeleri ithal edilecekse kalkınmak için hiç bir faydası olmayan yatırımlar olacaktır.

Şimdi, bu izahatın ışığı altında, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'

(35) Aren, Sadun «Para - Banka Ders Notları» S. B. Fak. Ankara 1956, s.

ndan faydalanmaları kabul edilen müracaatların yatırım yapacakları sahaları ve miktarlarını inceliyelim :

20 Nisan 1958 tarihine kadar yapılan müracaatlardan, ekserisi Türk firmaları olmak üzere 227 firmanın müracaatı kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu yatırımların hepsi vuku bulduğu takdirde 260.889.261 TL. lik yabancı sermaye Türkiye'ye gelmiş bulunacaktır. Bu müracaatların 200.027.957 TL. kısmı aynı, 60.861.304 TL. kısmı nakdidir. (36)

2) BAŞLICA YATIRIM SAHALARI İTİBARIYLA YAPILACAK YATIRIM MİKTARLARI (T. L.)

Yatırım Sahaları	Aynı Yat.	Nakdi Yat.	Yakûn
İç istihlâk Ma'ları S.	70.747.503	8.758.780	79.506.283
İç Yatırım Malları S.	55.280.856	15.722.124	71.002.980
İhracaat Malları S.	5.477.768	2.552.500	8.030.268
İthalât Malları S.	68.521.830	33.827.900	102.349.730
Yekûn	200.027.957	60.861.304	260.889.261

KAYNAK : İstanbul Ticaret Odası Mecmuası Mayıs - Haziran 1957 sayısı ve İktisat ve Ticaret Vekâleti Yabancı Sermaye Şubesi Müdürlüğü tarafından hazırlanan listeler.

Biz yatırımları dört ana guruba ayırdık. Fakat bazı yatırım sahaları vardır ki, bunları hem iç istihlâk hem ithal malları sanayiine, bazı yatırımları hem ihraç hem istihlâk malları sanayiine vs. sokmak mümkündür. Böyle iki tarafada girebilecek olan yatırımları kendi kıstaslarımıza göre en çok hangi yatırım sahasına sokulması icabediyorsa orada mütalâa ettik. Meselâ ilâç veya daha geniş bir ifade ile kimya sanayiine yapılacak olan yatırımları ithâl malları sanayiinde mütalâa ettik. Bu sebeple bazı yatırımların sahaları münakaşaya elverişlidir.

Bundan başka aynı ve nakdi sermayenin içinde bir miktar ikraz ola-

(36) 1958 mali yılına ait bütçe lâyhası gerekçesinde 221 yabancı sermaye yatırım talebinden 220 milyonluk kısmının kabul edilmiş bulunduğu ve ayrıca 80 milyon liralık talebinde alâkalı merciler tarafından tetkik edilmekte olduğu belirtilmektedir. Bizim yaptığımız hesaplara göre kabul edilmiş olan yabancı sermaye miktarı 260 milyon civarında idi. Dikkat edilecek olursa biz hesaplarımızı 227 firmanın müracaatına istinat ettirmiştik. Ayrıca döviz kurlarını da yuvarlak rakamlar olarak aldık. Aradaki fark bu sebeplerden ileri gelmektedir.

rak gelecek olan yabancı sermaye bulunduğu gibi, 39 firmada Patent, gayri maddi hak, fikri hak, ihtira beratı, teknik bilgi, royalty verilmesi ve imalât plânları ve mühendislik hizmetleri şeklinde iştirak olup, 8 firma da ecnebi mütehassıs gönderecektir.

3) TÜRKİYEDE YATIRIM YAPMALARI KABUL EDİLEN FİRMALARIN MENŞE MEMLEKETLERİ

<i>Menşe Memleket</i>	<i>Firma Adedi</i>	<i>Menşe Memleket</i>	<i>Firma Adedi</i>
Almanya	49	İsrail	4
Amerika	49	Lübnan	3
İsviçre	19	Suriye	2
Fransa	15	Finlândiya	1
Hollanda	13	Kanada	1
İngiltere	13	Küba	1
İtalya	12	Lihtenştany	1
Belçika	11	Pakistan	1
İsveç	9	Uruguay	1
Avusturya	7	Ürdün	1
Danimarka	4	Yunanistan	1
İspanya	4		

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi memleketimizde en fazla Alman ve Amerikan firmaları yatırımda bulunmak için müracaat etmiştir. Bu müracaatlar tahakkuk ettiği ve fiilen yatırımda bulunulduğu takdirde genel yekûn içinde Almanya ve Amerika, vasatı 56.315.303 er TL. lık yatırım yapmış olacaklardır. Bu iki memleketin yekûn içindeki hisseleri 2/5 olup, geriye kalan kısım, diğer 21 memlekete aittir.

En fazla müracaat ithal malları sanayiine yapılmış olup, yukarıda zikrettiğimiz gibi tasarruf edilen dövizin ve bu sanayi mallarının ihracı mümkün olursa kazanılacak dövizin kullanılış tarzı bu sahaya yapılacak olan yatırımların faydalı olup olmayacağını, başka bir ifade ile kalkınmaya hizmet edip etmeyeceğini gösterecektir. İkinci olarak iç istihlâk malları sanayii için yatırım talebinde bulunulmuştur. Bu sanayie yapılacak yatırımlar sadece istihlâk seviyesinin artmasına hizmet edecek ve yatırım kapasitesi üzerinde hiçbir müsbet tesir yapmayacaktır. Üçüncü olarak en fazla muhtaç olduğumuz yatırım malları sanayiine yatırım talebinde bulunulmuştur. En az müracaat ise ihraç malları sanayiinedir.

Yabancı firmaların hemen hepsi Türk firmaları ile birlikte yatırım yapacaklardır. Bu vesile ile Türk firmalarında bu yatırımlar vuku buldu-

ğu takdirde sadece nakit olarak 302.317.115 TL. yatırım yapmış olacaktırlar.

Yukarıda belirttiğimiz gibi bu yatırım talepleri sadece kabul edilmiş olup, henüz fiilen yatırım yapılmamıştır. Bugüne kadar fiilen yapılmış, yani memlekete gelmiş olan yabancı sermaye miktarı 38 milyon Türk Lirasıdır. Bu husus bütçe müzakereleri esnasında bizzat Maliye Bakanı tarafından ifade edilmiştir. (37)

J) Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu Beklenen Neticeyi Verdi Mi ?

1951 yılında çıkarılıp 18/1/1951 tarihine kadar meriyette kalan 5821 sayılı kanunun yabancı sermayeye temin ettiği imkân ve kolaylıkların az oluşu ancak 15 milyonluk bir yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesini temin etmiştir. 1954 de 6224 sayılı kanun çıkarılarak yabancı sermaye celbi için ileri bir adım atılmış oldu. Yeni kanun sayesinde memleketin iktisadî inkişafına yararlı olacak yatırımlar artmış, teknik bilgiden faydalanmaya imkân verilmiş, yabancı sermayeye itimat telkin edilmiştir. 6224 sayılı kanun temin ettiği bu imkânlar yatırım taleplerini bir hayli arttırmış ve müracaatların 200 milyondan fazlası kabul edilmiştir. Bu artma sadece Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun temin ettiği imkânlar dolayısıyledir. Petrol Kanunu ile yabancı sermayeye daha iyi imkânlar temin edilmiş ve Türkiye'de petrolün mevcudiyetinin tesbit edilmiş olması bu kanalla Türkiye'ye bir hayli yabancı sermaye girmesini sağlayacaktır.

Bugün için Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu beklenen neticeyi vermemiştir. Çünkü mühim olan husus yatırım talebinde bulunulması ve bunların kabul edilmesi değil, fiilen yatırımların vuku bulmasıdır. Türkiye'de yatırımda bulunmak için yapılan müracaatların yekûnu 200 milyonu aştığı halde, henüz gelen sermayenin miktarı 38 milyon liradır. Kanaatımızca bunun yegane sebebi tediye blanşomuzun kronik olarak büyük açıklar vermesidir. Tediye blâncomuzdaki bu muvazenesizlik yabancı sermayeye itimat telkin etmemekte ve yapılan müracaatlar bu sebeple fiiliyata intikal etmemektedir. Sermayedarlara itimatsızlık telkin eden şey, tediye güçlükleri dolayısıyla kâr vs. transferlerinin yapılamaması ihtimalidir. Bu hususta sermayedarlara itimat telkin etmek için yapılacak şey, gerekli transferlerin yapılacağı bir fon teşkil etmek ve bu fonu yabancı sermaye ile ilgili transferlere tahsis etmektedir.

(37) Ulus Gazetesi, 19 Aralık 1957

K) Türkiye'nin Yıllık Yabancı Sermaye İhtiyacı Nedir ? :

Birleşmiş Milletler uzmanları tarafından 1951 de hazırlanan bir raporda belirtildiğine göre «ziraat dışında bir sahada istihdam edilecek her şahıs için 2500 dolarlık bir sermaye yatırımına ihtiyaç vardır.» (38) Doç. Mehmet Oluç'un yaptığı hesaplara göre de «yılda hiç olmazsa 70-100 milyon liralık yabancı sermayenin memleketimize gelmesi icab etmektedir.» (39)

Yukarıdaki hesabı nazarı dikkate alacak olursak bugün Türkiyede İktisadî kalkınma maksadı ile Umumî Muvazene ve Mülhak Bütçelerden yapılan yatırımların her yıl gittikçe arttığı görülmektedir. 1957 yılı içinde yapılan yatırımların yekûnu 1,101,382,074 TL. dir ve 1958 yılı içinde de 1.282.532.158 TL. olacaktır. Türkiye'nin kalkınması için yabancı sermaye tarafından yılda 100 milyon liralık sanayi sahasına yatırım yapılması icab ettiğini kabul edersek, 1951 yılından beri Türkiye'ye gelmiş olan 38 milyonluk yabancı sermayenin ne kadar kifayetsiz olduğunu görürüz. Buna göre senede ortalama 5.5 milyon liralık yabancı sermaye yatırımı yapılmış olmaktadır. Kendi kaynaklarımızdan yaptığımız harcamalarla bunu mukayese ettiğimizde, yabancı yatırımların hiç denecek kadar az olduğu görülür.

Netice :

Bütün iktisaden az gelişmiş memleketler gibi Türkiye de yabancı hususî sermaye yatırımlarına muhtaçtır. «Az gelişmiş memleketlerde yabancı sermayeye müracaat etmeden sanayileşmek mümkün olmakla beraber, zirai verimin çok yavaş bir şekilde arttığı memleketlerde bu yola müracaat etmek büyük bir sıkıntıya katlanmayı gerektirir.» (40) Yabancı sermaye temini bu bakımdan büyük bir ehemmiyet kazanmaktadır. Yabancı sermayeye muhtaç olan memleketlere düşen vazife, iyi bir para ve maliye politikası takip ederek sermaye teşekkülünü ve bunların verimli sahalara yatırılmasını sağlamaktır.

Yabancı sermayenin siyasî istikrar aramadığı bugün Güney Amerika memleketlerinde yapılan büyük mikyastaki hususî sermaye yatırımlarından anlaşılmaktadır. Zira bu memleketler iç istikrar bakımından en em-

(38) United Nations, «Measures For The Economic Developement Of Underdeveloped Countries» New York 1951, p. 77

(39) Oluç, Dr. Mehmet «Az Gelişmiş Memleketlerde Yabancı Hususî Sermaye Celbindeki Güçlükler» İst. Tic. Od. Mec. Şubat 1953, s. 15

(40) Lewis, Arthur op. cit. p. 561

niyetsiz olan ülkelerdir. Fakat bu memleketlerin bir hususiyeti daha vardır. Bu da, bu memleketlerde zengin petrol kaynaklarının bulunması ve bu memleketlerin iç politikalarına Amerikan hükûmetinin hâkim olmasıdır. Bu bakımdan bu bölgelere büyük miktarlarda sermaye yatırmış olan Amerikan sermayedarları için siyasî istikrar büyük bir önemi haiz bulunmamaktadır. Türkiyenin tehlikeli bir coğrafi bölgede bulunması yabancı sermayedarları korkutmaktadır. Fakat şunu hemen ilâve edelimki, bu boş ve lüzumsuz bir korkudur. Bugünkü harp tekniği uzak ülkeleri birbirine çok yaklaştırdığından Türkiyenin Rusya ile komşu olması yabancı sermayeyi ürkütecek bir unsur olmaktan çıkmıştır. Bugün yabancı sermaye için Türkiye'de mevcut olan tehlike kendi memleketinde de vardır.

Türkiyenin bol kazanç vadeden bir memleket olması ve «bugün ileri memleketlerde, bilhassa Amerika gibi Full Production halinde bulunan yerlerde, mevcut sermayenin daha geniş kâr imkânları sağlayacak sahalara yatırılmasının bir zaruret olması» (41) «bir nevi yatırım yorgunluğu içinde bulunan memleketlerin sermayedarları için cazip olması gereken» (42) hususlardır.

(41) Keyder Beysan «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Vergi Mevzuatımız» İktisat ve Maliye Mecmuası, Eylül 1955, s. 266

(42) Zarakolu Dr. Avni «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» Ankara Hukuk Fak. Dergisi, cilt, 11, s. 600